DOI: https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-30-241-251
УДК 378.881.111.1: 656.6

Колмикова Олена Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія»
Ізмаїл, Україна
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8462-8783
happysteinbock999@gmail.com

Турлак Людмила Петрівна,
старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін
Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія»
Ізмаїл, Україна
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-3458-9426
n.turlak@ukr.net

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА ВИМОГА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. Стаття присвячена питанням комунікативної компетентності та мовленнєвої культури майбутніх спеціалістів морської галузі. Надається аналіз специфіки роботи в системі морського транспорту, що належить до найбільш динамічних та перспективних галузей міжнародного господарства. Розкривається суть структури морської галузі. Окреслюються функції фахівців, професіональна діяльність яких пов'язана з морською промисловістю, морською транспортною системою та експлуатацією морських портів. Підкреслюється необхідність формування у здобувачів вищої освіти, які навчаються в морських академіях, комунікативної компетентності, під якою розуміється сукупність знань про норми і правила ведення професійної комунікації. Зазначається, що комунікативна компетентність є життєво-необхідним чинником успішної реалізації професійної діяльності. Звертається увага на те, що знання державної та іноземної мов, володіння культурою мовлення значною мірою визначають рівень галузевого професіоналізму, від якого залежить не лише успішне виконання виробничих завдань, але й людське життя. Виокремлюються правила спілкування на морі, які роблять комунікацію ефективною (використання простих та коротких речень, чітка артикуляція, коректне вживання граматичних правил, тощо). Окреслюються проблеми у формуванні культури професійного мовлення (недостатній рівень правильного розуміння інформації, її складання і передавання в процесі професійного спілкування; невміння чітко описати ситуацію; недостатнє знання граматики, лексики, фразеології; уповільнене й утруднене сприйняття іноземного мовлення на слух; недостатність практики спілкування англійською мовою).

https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-30

Визначаються вимоги до професійної культури мовлення. Підкреслюється необхідність забезпечення морської галузі, зокрема торгівельного флоту, спеціалістами, які не лише вміють спілкуватись англійською мовою за професійним спрямуванням на достатньо високому рівні, але й володіють комунікативною компетентністю, яка є запорукою ефективної реалізації професійної діяльності.

Ключові слова: мовленнєва культура; фахівці морської галузі; галузевий професіоналізм; комунікативна компетентність; мовленнєва комунікація.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Згідно з Манільськими поправками 2010 року до Міжнародної Конвенції ПДНВ, вміння моряків ефективно спілкуватися є однією з обов'язкових вимог для роботи на флоті [18]. Це зумовлено тим, що комунікативна компетентність є життєво-необхідним чинником успішної реалізації професійної діяльності. Відомо, що переважна більшість морських суден укомплектована мультинаціональним та полікультурним екіпажом. Приблизно три чверті моряків зазнають, що культурні відмінності впливають на рівень спілкування на борту [24]. Непорозуміння серед членів суднової команди можуть призвести до аварійних ситуацій та навіть до втрати життя. Саме тому необхідно забезпечити торгівельний флот спеціалістами, які володіють не лише англійською мовою за професійним спрямуванням, але й комунікативною компетенцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття комунікативна компетентність означає сукупність знань про норми і правила ведення природної комунікації – діалогу, суперечки, переговорів, тощо [6, с. 107].

Дослідженню комунікативної компетентності в різних галузях професійної діяльності присвячено чимало робіт вітчизняних вчених. Особлива увага приділяється проблемі формування комунікативної компетентності вчителя (М. Заброцький, С. Комісарова, М. Коць, Т. Олоховецька, Ю. Васьков, та інші) та викладача (Н. Бутенко, М. Козирєв, Ю. Козловська). Комунікативна компетентність розглядається як основа формування національно свідомої особистості (В. Береза), як засіб професійної ідентифікації, що забезпечує внутрішньо-особистісну, міжособистісну і соціальну інтеграцію майбутнього фахівця (С. Паршук, Н. Круглова). Проте поняття комунікативної компетентності офіцерів торгівельного флоту є відносно новим для української морської освіти. Аналіз наукових робіт свідчить про те, що інтерес як вітчизняних, так і іноземних дослідників більш сфокусовано на лінгвістичному аспекті англійської морської мови (S. Kovačević Pejaković, F. Borra, J. Kegalj, A. Jokić-Kuduz, Н. Демиденко та ін.), і майже поза увагою вчених залишається загальна комунікативна компетентність фахівців морської галузі.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає у визначенні та висвітленні впливу комунікативної компетентності майбутніх моряків на успішність їх подальшої професійної діяльності.

Завдання статті: проаналізувати специфіку роботи в системі морського транспорту, розкрити суть структури морської галузі.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Культура мовлення та добре знання мови свідчить про рівень професіоналізму у таких сферах людської діяльності, як мовленнєва комунікація, яка, в свою чергу, зумовлюється фаховою діяльністю [21, с. 40]. Особливого значення комунікативна компетентність набуває в морській галузі, оскільки саме від професіоналізму її фахівців залежить не лише успішне виконання виробничих завдань, але й людське життя. Аналіз подій на морі дозволяє зробити висновок, що більшість з них відбувається внаслідок так званого «людського чиннику». Тому важливо забезпечити флот фахівцями, які володіють англійською мовою не лише задля виконання професійних обов'язків (заповнення документації, тощо), а і для досягнення порозуміння між колегами-членами екіпажу.

Формування сучасного конкурентоздатного спеціаліста в процесі професійної підготовки в морських академіях є актуальною проблемою. Фахівець-представник морської галузі повинен володіти іншомовною міжкультурною компетенцією в сфері професійної комунікації, тобто володіти мовленнєвими знаннями, уміннями та навичками з метою подальшого використання у професійній сфері, орієнтуватися в рідній та іншомовній культурі, розуміти та адекватно використовувати міжкультурну лексику, мати уяву про мовленнєвий етикет, тощо.

Морський транспорт – це одна з найбільш динамічних та перспективних галузей міжнародного господарства. В системі морської галузі працюють фахівці, професіональна діяльність яких пов'язана з морською транспортною системою, експлуатацією морських портів, морською промисловістю. Кожна система забезпечується відповідними кадрами. В Україні морські академії готують спеціалістів, здатних приймати правильні рішення, виконувати дії (згідно з професійними обов'язками) за умов різних виробничих ситуацій на судні (експлуатація технічного обладнання, збереження вантажу, відповідне керування власною фаховою діяльністю та за необхідності інших учасників виробничого процесу, дотримання безпеки на борту судна, правил та процедури при аварійних ситуаціях та виконання усіх дій при небезпеці тощо) [23, с. 22].

І. Нагрибельна серед чинників, які зумовлюють потребу формування та вдосконалення комунікативної компетентності майбутнього фахівця морської галузі, виокремлює наступні:

- специфіка професійної діяльності майбутніх моряків як фахівців, що працюють тривалий час в умовах закритого колективу;
- полікультурне фахове середовище;

– усвідомлення ролі комунікативної компетентності в професійних мовленнєвих ситуаціях [17, с. 219].

Значна увага до майбутньої професійно-мовленнєвої діяльності, формування мовленнєвої культури в системі морської освіти обумовлена також тим, що безпека роботи на морі значною мірою залежить від ефективної, чіткої, злагодженої роботи як у самому екіпажі, так і від надійного, професійного зв'язку між екіпажом судна, іншими суднами та портами морського простору [15, с. 145].

Відомо, що професійне спілкування повинно бути чітким та стислим. Тому при побудові речень фахівці рекомендують:

– конструювати найпростіші речення, вживаючи знайомі, виразні, звучні слова, що несуть певне змістовне навантаження і мають однозначне трактування;
– вибудовувати діалоги таким чином, щоб процес комунікації був високоефективним та продуктивним і сприяв розв'язанню професійних завдань та ситуацій (мовленнєві команди починати з назви обладнання, а не з того, що зробити;
– передавати повідомлення, які містять професійну інформацію (позивні, найменування, тощо) впродовж перших секунд [2].

Важливого значення для ефективного розуміння повідомлення на судні набуває доцільне використання пауз. Так, у несподіваних ситуаціях паузи становляться частішими та довготривалими.

Дослідники виокремлюють і такі проблеми у формуванні культури професійного мовлення, як недостатній рівень правильного розуміння інформації, її складання і передавання в процесі професійного спілкування, а окремо – і в процесі радіомовлення (радіообміну); невміння правильно та чітко описати ту чи іншу ситуацію; недостатнє знання граматики, лексики, фразеології; уповільнене й утруднене сприйняття іноземного мовлення на слух; нестача, а подекуди й відсутність практики спілкування іноземною (англійською) мовою [3].

Процеси взаємодії і комунікації пов'язані також з проблемами подолання мовленнєвих бар'єрів. Успішне спілкування потребує не лише вміння розмовляти однією мовою, але ще й здібності дотримуватися якоїсь комунікативної норми, що дозволяє учасникам процесу будувати єдиний комунікативний простір. Під комунікативною нормою розуміємо не лише мовленнєві форми, але й екстралінгвістичні елементи (уява про культуру та традиції співрозмовників, толерантність до мовленнєвих та культурних розбіжностей, тощо). В умовах інтернаціональних екіпажів непорозуміння може виникати не лише внаслідок мовленнєвого бар'єру, але й внаслідок недостатніх знань про іноземні культури [10, с. 43-44].

Успішність та безпека роботи морського флоту залежить від мовленнєвої культури майбутніх фахівців, від мовленнєвої взаємодії екіпажу з усіма учасниками процесу реалізації завдань, що стоять перед морською галуззю у світовій практиці. Саме тому значна увага до питань комунікації на флоті приділяється не лише вченими й морськими фахівцями, але й світовими морськими організаціями і насамперед Міжнародною морською організацією [4].

https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-30

Аналіз нормативних документів на рівні міжнародних і державних організацій з проблеми формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців морського флоту свідчить про те, що недостатня мовленнєва підготовка призводить до негативних наслідків при виконанні професійних обов'язків (при швартуванні в порту, в процесі проведення вантажних операцій, при заходженні суден у порти). Причинами подібних наслідків може бути неефективна комунікативна взаємодія членів екіпажу з лоцманськими та диспетчерськими службами, докерами, службами матеріально-технічного забезпечення [15, с. 146].

Опрацювавши результати досліджень та опитувань, морські освітні заклади «взяли за основу кардинальні зміни в підході навчання англійської мови», а саме:

- створення курсової підготовки з управління командного складу англійською мовою, який називається MPM (Marine resource management);
- розгляд і обговорення реальних випадків аварійних ситуацій на практичних заняттях;
- використання англійської мови, як на навчальних заняттях, так і поза ними;
- створення міні-ситуацій, в яких курсанти можуть моделювати свою поведінку, і спілкування в полінаціональних командах;
- використання Інтернет-ресурсів з метою вдосконалити навички комп'ютерної та мовної грамотності;
- розвиток діалогічних (мовленнєвих) умінь в побутових ситуаціях, наприклад, розмова в кают-компаніях, в перервах на каву тощо» [23, с. 24]. Метою таких змін в підході до навчання англійської мови є формування мовленнєвих та комунікативних компетенцій, які сприятимуть досягненню порозуміння між членами мультинаціональних екіпажів, та дозволять уникнути несподіваних ситуацій, пов'язаних з так званим людським чинником.

Відомо, що професійні комунікативні ситуації можуть бути як стандартними, так і нестандартними. Особливого значення вміння спілкуватися в умовах таких ситуацій набуває на флоті.

Якщо в разі стандартної ситуації управління судном та вирішення виробничих завдань відбувається без порушень та без загрози життю і безпеці членів екіпажу, то виникнення непередбачуваних умов мореплавства (неполадки в роботі судна, управління ним, вплив чинників довколишнього середовища – шторм, несприятливі умови, порушення правил технічної експлуатації – низькоякісне пальне, технічні поломки), перешкоди на шляху руху (піратський напад, тощо) може призвести до негативних наслідків. Відтак на судні мають бути тексти професійного спілкування у стандартних і нестандартних ситуаціях, що є стандартними для виробничих ситуацій морської галузі [7].

Система підготовки спеціалістів для вітчизняної морської галузі має бути зосереджена на підвищенні рівня професійної та комунікативної компетентності майбутніх штурманів, механіків, електромеханіків. E. Kahvecі зазначає, що успішна робота багатонаціональних екіпажів залежить від елементарного знання будь-якої спільної мови, а саме, англійської [12]. Вимоги до спільної мови «поширюються на спілкування між суднами, що ходять у морі, з головним офісом та береговими станціями, такими, як служба регулювання руху суден і вантажів, митниками та

іншими співробітниками порту, зокрема й на лоцманів і капітанів буксирів», а також на спілкування під час надзвичайних ситуацій засобами УКХ-радіостанцій між пошуково-рятувальними службами, тощо» [22, с. 38].

Фахівці морської галузі повинні володіти англійською мовою на високому рівні, тому що саме англійська мова є запорукою успішної професійної реалізації як така, що необхідна для спілкування із зарубіжними представниками морських компаній, у складі мультинаціональних морських екіпажів, в іноземних морських портах. Отже, підготовка конкурентоспроможних фахівців морської галузі є пріоритетним завданням морських академій.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Аналіз науково-методичної літератури, нормативних документів міжнародних та державних організацій, а також свідчень практиків говорить про те, що комунікативна компетентність є життєво-необхідним чинником успішної реалізації професійної діяльності фахівців морської галузі, оскільки недостатня мовленнєва підготовка призводить до негативних наслідків в морі і в порту. Таким чином, можна зробити висновок про актуальність розглянутої проблеми.

Аналіз структури морської галузі свідчить, що в цій системі працюють фахівці, професіональна діяльність яких пов’язана з морською промисловістю, морською транспортною системою, експлуатацією морських портів. Специфіка роботи в системі морського транспорту полягає в тому, що фахівці мають спілкуватися не лише державної, але й англійською мовою.

Необхідність формування мовленнєвої компетентності обумовлена низкою чинників (ефективна, чітка, злагоджена робота в екіпажі; надійний, професійний зв’язок між екіпажом судна, іншими суднами та портами морського простору; специфіка професійної діяльності майбутніх моряків як фахівців, що працюють тривалий час в умовах закритого колективу; полікультурне фахове середовище; усвідомлення ролі комунікативної компетентності в професійних мовленнєвих ситуаціях).

Представлене в дослідженні питання не вичерпує порушену проблему повністю, тому ***подальші дослідження*** вбачаємо в необхідності теоретичного та експериментального дослідження процесу формування комунікативної компетентності у здобувачів вищої освіти в морських академіях.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Александрова, В. О., 2013. Мовленнєва культура сучасної молоді. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, *8 (2),* 7–11.
2. Андрущенко, В. П., 2005. *Педагогіка духовності: погляд за горизонти сучасного*, Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 3–6.
3. Бабич, Н. Д., 1990. *Основи культури мовлення*. Львів: Світ, 317.
4. Барановська, Л. В., 1995. *Формування культури мови студентів аграрного вузу* (на матеріалах навчання з дисципліни «Ділова українська мова»), Київ, 236.

5. Береза, В., 2007. Комунікативна компетенція як основа формування національно свідомої особистості. *Рідна школа*, *11/12,* 13-16.
6. Бех, І. Д., 1998. *Особистісно-зорієнтоване виховання*: навч.-метод., Київ: ІЗМН, 107.
7. Бігич, О. Б., 2011. *Методика формування іншомовної компетенції в аудіюванні у студентів мовних спеціальностей*, Київ: *Ленвіт,* 175–187.
8. Бутенко, Н. Ю., 2002. Формування комунікативної компетентності викладачів економічних дисциплін. *Херсонський державний педагогічний університет*: *збірник наукових праць (Педагогічні науки)*, Херсон: Айлант, *30*, 170.
9. Васьков, Ю., 2006. Комунікативна компетентність учителя фізкультури. *Здоров'я та фізична культура*, *6*, 44-46.
10. Димитрова, В., Колмикова, О., 2017. Проблеми мовленнєвої толерантності в мультинаціональних екіпажах. *Проблеми соціальних відносин та етико-релігійної толерантності у поліетничних екіпажах суден*: матеріали міжнар. науково-практич. конф., Ізмаїл: ДІ НУ «ОМА», 42-45.
11. Заброцький, М. М., 2007. Технологія розвитку комунікативної компетентності вчителя. *Практична психологія та соціальна робота*, *1*, 28-32.
12. Kahveci, E., Lane, T., 2002. *Transnational Seafarer Communities. Cardiff University*. Available at: <http:// www. sirc. cf.ac. uk/6_Multinational_Crews.aspx>.
13. Козирєв, М. П., Козловська, Ю. Р., 2013. Професійне становлення фахівця в умовах вищого навчального закладу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна, 1*, 305-313.
14. Комісарова, С. М., 2006. Комунікативна компетентність вчителя. *Психологічна газета*, *22,* 8-11.
15. Константинова, Т. М., Турлак, Л. П., 2019. Формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців морської галузі у процесі професійної підготовки. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*: матеріали V всеукр. науково-практич. конф., *31*, 144-149.
16. Коць, М. О., 2007. Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога. *Практична психологія та соціальна робота*, *1*, 52-55.
17. Нагрибельна, І., 2020. Методика формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців морської галузі в системі вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук, 34, 4*, 216-221.
18. *Манільські поправки до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку та і дипломування моряків та несення вахти* [Електронний ресурс]. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/mu10242?an=2>.
19. Олоховецька, Т., 2000. Комунікативні вміння вчителя в сучасній школі. *Рідна школа, 2*, 50-51.
20. Паршук, С. М., Круглова, Н. С., 2015. Педагогічна комунікація як складова професійної ідентичності майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, *5 (49*), 318-324.
21. Симоненко, Т. М., 2005. Базова система вправ у роботі над розвитком професійно-комунікативних умінь студентів-філологів. *Українська мова і література в школі*, *7*, 40–43.

22. Смелікова, В. Б., 2017. Підготовка майбутніх судноводіїв до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій: *дис. … канд. пед. наук: 13.00.04*, Херсон, 305.
23. Токарева, О. В., 2018. Навчальна та виробнича практики на суднах як чинник формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців морської галузі у процесі професійної підготовки. *East European Scientific Journal,* Варшава Польща, *2(30),* 21-27.
24. Ziarati, M., Ziarati, R., Bigland, O., Acar, U., 2011. Communication And Practical Training Applied In Nautical Studies. *Proceedings of IMEC 23*: Constanta Maritime University, Romania, 41-52.

COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A NECESSARY REQUIREMENT FOR THE IMPLEMENTATION OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF MARITIME INDUSTRY SPECIALISTS

Olena O. Kolmykova,
PhD in Philology, Associate Professor,
Department of Humanities
Danube Institute of the National University "Odessa Maritime Academy"
Ismail, Ukraine
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8462-8783
happysteinbock999@gmail.com

Liudmila P. Turlak,
senior lecturer,
Department of Humanities
Danube Institute of the National University "Odessa Maritime Academy"
Ismail, Ukraine
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-3458-9426
n.turlak@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the issues of communicative competence and speech culture of future specialists in the maritime industry. The specifics of work in the maritime transport system, which belongs to the most dynamic and advantageous sectors of the international economy, is analyzed. The essence of the maritime industry structure is revealed. The functions of specialists whose professional activity is related to the maritime industry, maritime transport system and operation of seaports are outlined. The necessity for the cadets of maritime academies to possess communicative competence (understood as a set of knowledge about the rules and regulations of professional communication) is emphasized. It is noted that communicative competence is a factor of vital importance for the successful implementation of professional activities. Attention is drawn to the fact that knowledge of state and foreign languages, knowledge of the communication culture determines the level of professionalism, on which not only the successful completion of production tasks, but also human life depends. The rules of communication at sea, which make the communication effective (use of simple and short sentences, clear articulation, correct use of grammatical rules, etc.) are singled out. Problems of the

formation of professional speech culture are outlined (lack of ability to correctly understand information, to prepare and transmit it in the process of professional communication; inability to clearly describe the situation; insufficient knowledge of grammar, vocabulary, phraseology; slow and difficult perception of foreign language; lack of speech practice in English). The requirements for the professional speech culture are determined. It is emphasized that there is a necessity for providing the maritime industry, in particular the merchant fleet, with specialists who are not only good at using English for specific purposes in the process of communication, but also possess communicative competence, which is the key to effective professional activity.

Keywords: speech culture; specialists in the maritime industry; industrial professionalism; communicative competence; speech communication.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Aleksandrova, V. O., 2013. Movlennyeva kul`tura suchasnoyi molodi. Problemy` pidgotovky` suchasnogo vchy`telya [Speech culture of modern youth. *Problems of modern teacher training, 8 (2),* 7–11.
2. Andruschenko, V. P., 2005. *Pedagogika dukhovnosti: pogliad za gorizonty suchasnogo* [Pedagogy of spirituality: a look beyond the horizons of modern], Kyiv: NPU im. M. P. Dragomanova, 3–6.
3. Babytch, N. D., 1990. *Osnovy kultury movlennia* [Fundamentals of speech culture], Lviv: Svit, 317.
4. Baranovska, L. V., 1995. *Formuvannia kultury movy studentiv agrarnogo vuzu* (na materialakh navchannia z dystsypliny “Dilova ukrainska mova [Formation of language culture of students of agrarian high school (on materials of training on discipline "Business Ukrainian language")], Kyiv, 236.
5. Bereza, V., 2007. Komunikatyvna kompetentsiya yak osnova formuvanniya natsionalno svidomoi osobystosti [Communicative competence as a basis for the formation of nationally conscious personality], *Ridna shkola, 11/12,* 13-16.
6. Bekh, I. D., 1998. *Osobystisno-zoriientovane vykhovannia* [Personality-star education: teaching method], Kyiv: IZMN, 107.
7. Bigych, O. B., 2011. Metodyka formuvannia inshomovnoyi kompetentsii v audiyuvanni u studentiv movnykh spetsialnostei [Methods of forming foreign language competence in listening to students of language specialties], Kyiv: Lenvit, 175–187.
8. Butenko, N. Yu., 2002. Formuvannia komunikatyvnoyi kompetentnosti vykladachiv ekonomichnykh dystsyplin [Formation of communicative competence of teachers of economic disciplines], *Khersonskyi derzhavnyi pedagogichnyi universytet: zbirnyk naukovykh prats (Pedagogichni nauky),* Kherson: Ailant 30, 170.
9. Vaskov, Yu., 2006. Komunikatyvna kompetentnist uchytelia phizkultury [Communicative competence of a physical education teacher], *Zdorovia ta phizychna kultura*, *6*, 44-46.

10. Dimitrova, V., Kolmykova O., 2017. Problemy movlennevoyi tolerantnosti v multynatsionalnykh ekipazhakh [Problems of speech tolerance in multinational crews]. *Problemy sotsialnykh vidnosyn ta etyko-religiinoyi tolerantnosti u polietnichnykh ekipazhakh suden: materialy mizhnar*. Naukovo-praktych. Kongf., Izmail: DI NU "OMA", 42-45.
11. Zabrotskyi, M. M., 2007. Tekhnologia rozvytku komunikatyvnoyi kompetentnosti vchytelia [Technology for the development of communicative competence of teachers], *Praktychna psykhologiya ta sotsialna robota*, *1,* 28-32.
12. Kahveci, E., Lane, T., 2002. Transnational Seafarer Communities. *Cardiff University*. Available at: <http:// www. sirc. cf.ac. uk/6_Multinational_Crews.aspx>.
13. Kozyriev, M. P., Kozlovska, Yu. R., 2013. Profesiine stanovlennia fakhivtsia v umovakh vyschogo navchalnogo zakladu [Professional development of a specialist in a higher education institution], *Naukovyi visnyk Lvivskogo derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Seria psykhologichna*, *1,* 305-313.
14. Komissarova, S. M., 2006. Komunikatyvna kompetentnist vchytelia [Communicative competence of the teacher. Psychological newspaper], *Psykhologichna gazeta, 22*, 8-11.
15. Konstantynova, T. M., Turlak, L. P., 2019. Formuvannia movlennevoyi kultury maibutnikh fakhivtsiv morskoyi galuzi u protsesi profesiinoyi pidgotovky [Formation of speech culture of future specialists in the maritime industry in the process of training]. *Naukovi zapysky Mizhnarodnogo gumanitarnogo universytetu*: materialy V vseukr. Naukovo-praktych. Konf., *31*, 144 -149.
16. Kots, M. O., 2007. Komunikatyvna kompetentnist yak skladova profesionalizmu maibutniogo pedagoga [Communicative competence as a component of professionalism of the future teacher]. *Praktychna psykhologia ta sotsialna robota, 1*, 52-55.
17. Nagrybelna, I., 2020. Metodyka formuvannia komunikatyvnoyi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv morskoyi galuzi v systemi vyschoyi osvity [Methods of formation of communicative competence of future specialists in the maritime industry in the system of higher education]. *Aktualni pytannia gumanitarnykh nauk, 2*, 4, 216-221.
18. *Manilski popravky do dodatka do Mizhnarodnoyi* konventsii pro pidgotovku ta dyplomuvannia moriakiv ta nesennia vakhty [Manila Amendments to the Annex to the International Convention on the Training and Certification of Seafarers and Watchkeeping] [Elektronnyi resurs]. Available at: <https://ips.ligazakon.net/ document/mu10242?an=2>.
19. Olokhovetska, T., 2000. Komunikatyvni vminnia vchytelia v suchasnii shkoli [Communicative skills of a teacher in a modern school], *Ridna shkola, 2*, 50-51.
20. Parshuk, S. M., Kruglova, N. S., 2015. Pedagogichna komunikatsia yak skladova profesiinoyi identychnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly [Pedagogical communication as a component of professional identity of future primary school teachers], *Pedagogichni nauky: teoria, istoria, innovatsiini tekhnologii*, *5 (49),* 318-324.

21. Symonenko, T. M., 2005. Bazova systema vprav u roboti nad rozvytkom profesiino-komunikatyvnykh umin' studentiv-philologiv [Basic system of exercises in the work on the development of professional and communicative skills of students of philology], *Ukrayinska mova i literatura v shkoli, 7*, 40–43.
22. Smelikova, V.B., 2017. Pidgotovka maibutnikh sudnovodiyiv do profesiino-orientovanogo spilkuvannia zasobamy keis-tekhnologii [Preparation of future pilots for professionally-oriented communication by means of case technologies]: *dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04*, Kherson, 305.
23. Tokareva, O. V., 2018. Navchalna ta vyrobnycha praktyky na sudnakh yak chynnyk formuvannia movlennievoyi kultury maibutnikh fakhivtsiv morskoyi galuzi v protsesi profesiinoyi pidgotovky [Training and industrial practice on ships as a factor in the formation of speech culture of future specialists in the maritime industry in the process of training]. *East European Scientific Journal,* Warshava, Polscha, *2(30),* 21-27.
24. Ziarati, M., Ziarati, R., Bigland, O., Acar, U., 2011. Communication And Practical Training Applied In Nautical Studies. *Proceedings of IMEC 23: Constanta Maritime University*, Romania, 41-52.

DOI: https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-30-251-261
УДК 378.147:372.862

Крамаренко Наталія Миколаївна,
старший лаборант кафедри теорії і методики технологічної
підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
Кропивницький, Україна
ORCID ID: https://doi.org/0000-0002-6233-3834
kramarenko.natali1996@gmail.com

Рябець Сергій Іванович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики технологічної
підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
Кропивницький, Україна
ORCID ID: 0000-0002-7426-1217
1432002@ukr.net

ПРО ОДИН З ПІДХОДІВ ВИЗНАЧЕННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГАЛУЗІ ПРИРОДНИЧИХ НАУК, ТЕХНІЦІ І ТЕХНОЛОГІЯХ

Анотація. У статті розглядаються питання визначення міжпредметних зв'язків фізики та дисциплін професійної підготовки як одного зі способів формування